

FIRAT ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

FIRAT UNIVERSITY JOURNAL OF THE FACULTY OF THEOLOGY

Sayı: 28/2 (Aralık / December 2023), 33-47

Ahmed Kâsım el-'Arîkî'nin Yevme Mâte's-Şeytân Adlı Romanında Kadın Karakterler
Female Characters In Ahmed Kâsım al-'Arikî's Novel Yawma Mâta'sh-Shaytan

Rıfat AKBAŞ

Doç. Dr. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, Arap
Dili ve Belagatı Anabilim Dalı

Assoc. Prof. Dr. Van Yüzüncü Yıl University, Faculty of Theology, Basic Islamic
Sciences, Department of Arabic Language and Rhetoric, Van/Türkiye
rifatakbas@yyu.edu.tr **ORCID:** 0000-0002-8533-3335

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Makale İşlem Süreci / Article Processing

Geliş Tarihi / Date Received: 15 Eylül/September 2023 Kabul Tarihi / Date Accepted: 30 Kasım/November 2023

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık/December 2023 Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık/December

Atıf / Cite as

Akbaş, Rıfat. "Ahmed Kâsım el-'Arîkî'nin Yevme Mâte's-Şeytân Adlı Romanında Kadın Karakterler". *Firat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28/2 (Aralık 2023), 33-47.

DOI: 10.58568/firatilahiyat.1361075

İntihal / Plagiarism

Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir. This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

Etik Beyan/Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Rıfat Akbaş).

Yayıncı / Published by

Firat Üniversitesi/ Firat University

Lisans Bilgisi / License Information

Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC) ile lisanslanmıştır.
This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC).

Female Characters in Ahmed Qâsim al-'Ariqî's Novel *Yawma Māta'sh-Shaytan*

Abstract: Yemeni writer Ahmed Qâsim al-Ariqî, in addition to his profession as a pharmacist, is a writer who has made a name for himself in the country's literary field, especially in the last fifteen years. A prolific writer, al-Ariqî is the author of poetry collections as well as stories and novels that emphasise awareness of the traditional issues of the Yemeni people. He has published "Maqâmât al-'Ariqî" (2006), "Ġalṭṭetu Kalem" (2012), "Qurât al-Ş-Şelj" (2017), "Ta'riyya" (2018), "Zurbet al-Yumnā" (2018), "Da'wat al-Ḥuḫūl" (2019), "Zuhr al-Ġarām" and "Sîret al-Kūbî" (2022). His novel "Yawma Māta al-Shaytan" (The Day Satan Died) was published electronically by Hindāwî Publishing House in 2022. The novel, which is approximately 120 pages, is written in six chapters. There are eleven passages in the first and fourth chapters, thirteen in the second and sixth chapters, twelve in the third chapter, and eight in the fifth chapter. The novel is about the adventures of a member of the army named Marwan Naji, who was wounded in the war between the Houthi militia and the Yemeni army, and after nine months in a coma, opens his eyes in a perfect world dominated by biological and technological advances. Symbolising the treatment of selfishness and various narcissisms with advanced vaccines through the death of Satan, the author describes Marwan's adventures in his world, which he sometimes describes as the realm of the jinn, in a very simple language, while not failing to criticise reality in its various political, social and religious dimensions. In fact, Marwan's world of imagination and fantasy is the main story of the novel, but not the only one. The author also includes the stories of family members in Marwan's world of turmoil, destruction, massacre, war and victory, giving the reader the opportunity to compare both worlds. While his mother Gusoun, his wife Hamide and his daughter Fatma, who later got engaged in time after being widowed, are the female characters of his real world, Professor Mari and Mariana, one of his seven wives, are the other important characters of his imaginary world. Gusûn is a devoted mother who does not leave the bedside of her comatose son, prays for him day and night and tries to do everything she can for his recovery. Gusûn, who is listened to at home to a certain extent, scolds her grandchildren to prevent the breakup of her son's home because of inheritance, defends that the existing wealth still belongs to her son and reminds them that she will not hesitate to spend money for his recovery. Gusûn's daughter-in-law Hamide also takes care of her husband, who shows no signs of recovery. Hamide, who is not as patient as her mother-in-law, is also a jealous woman. On the other hand, although both of them display false religious tendencies that have no relation with real life, Gusûn is more prone to the superstitious approaches put forward and adopted in the name of religion. Fatma is also a widow who, although she has the will to take care of her children and live her life alone, has been engaged for a long time to her uncle's son Mûnir, who, like her, took part in anti-regime demonstrations and whose love she believes in. Fatma, who is more conscious than her grandmother and mother, is not alien to the issues that society complains about and often participates in women's movements organised against the government. Professor Mari, one of the two important characters belonging to Marwan's imaginary world, is a psychologist and the chief physician of a large hospital who treats jealousy, anger, lying and selfishness, which are considered dangerous viruses, with vaccines developed by scientists. Professor Mari, who is personally involved in Marwan's treatment, also chairs the committee that records his memory and projects all his memories on a giant screen. Mariana, on the other hand, monitors Marwan's behaviour and thoughts through a biological chip to control the effect of the vaccines given to him, criticises him through the tragic images projected on the screen and provides information that will facilitate his adaptation to his new world. In the article, in which the author's main published works are briefly introduced along with a broad summary of the novel, the social messages that an author, who is not indifferent to the realities of the geography he lives in, tries to give directly and indirectly with a language far from locality, are tried to be determined through the mentioned female characters. It is seen that the desire to become a single nation by making; love, brotherhood, friendship

and peace dominant lies behind the author's novelisation of the dream of an ideal world symbolised by the death of Satan.

Keywords: Arabic Language, Modern Arabic Literature, Yemen Novel, Ahmad Qasim al-'Arīqī, Yawma Māta'sh-Shaytan, Female Characters.

Ahmed Kâsım el-'Arīkî'nin Yevme Mâte's-Şeytân Adlı Romanında Kadın Karakterler

Öz: Yemenli yazar Ahmed Kâsım el-'Arīkî, eczacılık mesleğine ilaveten özellikle son on beş yıldır ülkenin edebiyat sahasında isminden söz ettiren bir yazardır. Üretken bir yazar olan Arīkî'nin, şiir derlemelerinin yanı sıra Yemen halkının geleneksel meselelerine ilişkin farkındalığı ön plana çıkaran hikâye ve roman türü eserleri bulunmaktadır. “Mağâmâtü'l-'Arīkî” (2006), “Ğalţetu Kalem” (2012), “Kurâtü's-Şelc” (2017), Ta'riyye” (2018), “Zurbetu'l-Yumnâ” (2018), “Da'vetu'l-Huqûl” (2019), “Zuhru'l-Ġarâm” ve “Sîretu Kûbî” (2022) adlı eserleri yayımlanmıştır. “Yevme Mâte's-Şeytan” (Şeytanın Öldüğü Gün) adlı romanı da Hindâvî Yayınevi tarafından 2022 yılında elektronik olarak yayımlanmıştır. Yaklaşık 120 sayfa olan roman altı bölüm halinde kaleme alınmıştır. Birinci ve dördüncü bölümlerde on bir, ikinci ve altıncı bölümlerde on üç, üçüncü bölümde on iki ve beşinci bölümde sekiz pasaj bulunmaktadır. Roman, Hûsî milisleri ile Yemen ordusu arasındaki savaşta yaralanan ve dokuz ay komada kaldıktan sonra gözlerini biyolojik ve teknolojik gelişmelerin hâkim olduğu mükemmel bir dünyada açan Mervan Naci isimli bir ordu mensubunun maceralarını konu alıyor. Bencilliğin ve çeşitli narsisizmlerin gelişmiş aşularla tedavisini Şeytan'ın ölümü üzerinden sembolize eden yazar, Mervan'ın kimi zaman cinler âlemi olarak nitelendirdiği dünyasındaki maceralarını oldukça yalın bir dille anlatırken, gerçekliği çeşitli siyasi, sosyal ve dinî boyutlarıyla eleştirmekten de geri kalmıyor. Aslında Mervan'ın hayal ve fantezi dünyası romanın ana hikâyesi ama tek hikâye değil. Yazar, Mervan'ın kargaşa, yıkım, katliam, savaş ve zafere dayalı dünyasındaki aile fertlerinin hikâyelerine de yer vererek okuyucuya her iki dünyayı karşılaştırma fırsatı tanıyor. Annesi Gusûn, eşi Hamide ve dul kaldıktan sonra zamanla nişanlanan kızı Fatma gerçek dünyasının kadın karakterleri iken, Profesör Mari ve yedi eşinden biri olan Mariana hayal dünyasının diğer önemli karakterleridir. Gusûn, komaya giren oğlunun başından ayrılmayan, gece gündüz ona dua eden ve iyileşmesi için elinden gelen her şeyi yapmaya gayret gösteren fedakâr bir annedir. Evde bir yere kadar sözü dinlenen Gusûn, miras yüzünden oğlunun yuvasının dağılması için torunlarını azarlamakta, mevcut servetin hâlâ oğluna ait olduğunu savunmakta ve şifa bulması için para harcamaktan çekinmeyeceğini hatırlatmaktadır. Gusûn'un gelini Hamide de bir türlü iyileşme belirtileri göstermeyen kocasının bakımı ile ilgilenmektedir. Kayınvalidesi kadar sabırlı olmayan Hamide aynı zamanda kıskanç bir kadındır. Öte yandan her ikisinde de gerçek hayatla ilişkisi bulunmayan yanlış dinî eğilimler görülse de din adına ileri sürülüp benimsenen batıl yaklaşımlara daha yatkın olan Gusûn'dur. Fatma da çocuklarına bakma ve hayatını tek başına sürdürme iradesine sahip olmasına rağmen kendisi gibi rejim karşıtı gösterilerde yer alan ve sevgisine inandığı amcasının oğlu Münir'le uzun süredir nişanlı kalan dul bir kadındır. Babaannesi ve annesine göre daha bilinçli olan Fatma, toplumun dert yakındığı konulara yabancı olmayan ve çoğu zaman hükümete karşı düzenlenen kadın hareketlerine de katılmaktadır. Mervan'ın hayal dünyasına ait iki önemli karakterden biri olan Profesör Mari, tehlikeli virüsler olarak kabul edilen kıskançlık, öfke, yalan ve bencilliği bilim insanları tarafından geliştirilen aşularla tedavi eden bir psikolog ve büyük bir hastanenin başhekimidir. Mervan'ın tedavisiyle bizzat ilgilenen Profesör Mari, onun hafızasını kayda alıp tüm anılarını dev bir ekrana yansıtan komiteye de başkanlık etmektedir. Mariana ise Mervan'a verilen aşuların etkisinin davranışlarına yansıyor yansımadığını biyolojik bir çip aracılığıyla kontrol etmekte, zaman zaman hafızasından ekrana yansıtılan trajik görüntüler üzerinden onu eleştirmekte ve yeni dünyasına adaptasyonunu kolaylaştıracak bilgiler vermektedir. Romanın geniş özeti ile birlikte yazarın yayımlanmış başlıca eserlerinin de kısaca tanıtıldığı makalede, yaşadığı coğrafyanın gerçeklerine kayıtsız kalmayan bir yazarın yerellikten uzak bir dille doğrudan ve dolaylı olarak vermeye çalıştığı toplumsal mesajlar, sözü edilen kadın karakterler üzerinden

tespit edilmeye çalışılmıştır. Yazarın, Şeytan'ın ölümüyle sembolize ettiği ideal bir dünya hayalini romanlaştırmasının ardında sevgiyi, kardeşliği, dostluğu ve barışı hâkim kılarak tek bir millet olma arzusunun yattığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili, Modern Arap Edebiyatı, Yemen Romanı, Ahmed Kâsım el-'Arîkî, Yevme Mâte'-ş-Şeytân, Kadın Karakterler.

Giriş

Edebiyatın işlevine dair kesin kabul gören birtakım nesnel ölçütlerin saptanması zor olsa da özellikle birey ve toplum üzerindeki eğitici etkisine kimi düşünürler tarafından dikkat çekilmiştir.¹ Bu da, edebiyatın, sosyal konular hakkında bir farkındalığın oluşturularak anlayış veya değişime giden yolun kapısını açmak için başvurulan yöntemler arasında değerlendirilebileceğini ve bu yönüyle de belli bir güce sahip olduğunu göstermektedir. Birçok edebiyatçı bu gücü bir edebî tür olan roman aracılığıyla kullanmayı seçerek buldukları coğrafyanın siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmelerine kayıtsız kalmamıştır. Başka bir ifadeyle roman, kimi yazarlarca bireysel ve toplumsal eleştirinin gelişmesi ve sürdürülmesinde etkili bir sanat aracı olarak kullanılmıştır.² Bu sanat aracının etkisi tıpkı Batı edebiyatında olduğu gibi Arap Edebiyatında da oldukça belirgindir.

İçerik ve biçim açısından masal ve destan gibi diğer edebî türlerin devamı olan romanın Modern Arap Edebiyatındaki serüveni, ötekinin düşünce ve edebiyatını benimsemenin ya da izlemenin yolunu açan çevirilerle başlamıştır.³ Nitekim Mısırlı dil ve edebiyat âlimi Rifâa et-Tahtâvî (1801-1873), Medresetu's-Sûdân'ı kurma göreviyle Hartum'da kaldığı zaman diliminde Fransız yazar François Fénelon'un, Homeros'un *Odyssea* adlı eserinden esinlenerek ideal devletin ve devlet adamının nasıl olacağını anlattığı *Les aventures de Télémaque* adlı didaktik romanının çevirisiyle uğraşmış ve bu çeviri daha sonraları *Mevâkı'u'l-eflâk fi vekâ'i'i Tilîmâk* başlığıyla yayımlanmıştır.⁴ Lübnanlı aydın, edebiyatçı ve dil âlimi Butrus el-Bustânî (öl. 1883) de İngiliz yazar Daniel Defoe'nin dünyayı dolaşmak için uzun bir yolculuğa çıkan bir gencin maceralarını konu edindiği *Robinson Crusoe* adlı romanını, *et-Tuhfetü'l-büstâniyye fi'l-esfâri'l-Kurûziyye* adıyla 1861 yılında Arapçaya çevirmiştir.⁵ Bu çevirileri, ağırlıklı olarak kültürel ve siyasi anlamda bir toplum bilincini oluşturma amacı taşıyan “nahda” hareketi döneminde, William Shakespeare, Victor Hugo, Alexandre Dumas, Jean-Baptiste Poquelin (Molière), François-René de Chateaubriand, Jean de La Fontaine, Jean Racine, Ernest Renan, Jules Gabriel Verne ve François Villon gibi yazarlara ait eserlerin çevrilişi takip etmiştir.⁶

Çeviri faaliyetlerinin zemin hazırladığı roman sanatının taklidi sayılabilecek örneklerden sonra birçoğu toplumsal gerçeklere temas eden edebî çalışmalar hız kazanmıştır.⁷ İlk denemeleri Lübnan ve Mısır'da görülen bu çalışmalar, klasik edebiyattaki *makâme* türünü canlandırma girişimi olarak tezahür etmiştir.⁸ Fâris eş-Şidyâk'ın (öl. 1887) seci sanatını abartılı bir şekilde kullandığı *es-Sâk 'ale's-sâk fîmâ huve'l-fâyâk'* ve Muhammed el-Muveylîhî'nin (öl. 1930), Mısır'daki olumsuz sosyal gelişmeleri eleştiren

¹ Berna Moran, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2002), 306.

² Emine Öztürk, “Romanın Toplumsal Bilgi ve Deneyim Kaynağı Olarak Niteliği Üzerine Bir Sorgulama”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 38/2, (2021), 498.

³ Nevin Karabela – Feyzettin Ekşi, *Arap Edebiyatınsa Tarihi Romanın Ortaya Çıkışında Milliyetçilik Düşüncesinin Etkisi*, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22, (2015), 195.

⁴ Cemâleddin eş-Şeyyâl, *Târîhu't-terceme ve'l-hareketi's-sekâfiyye fi 'aşri Muhammed 'Alî* (Mısır: Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 1951), 145; Mehmet Yalar, *Hazırlayıcı Faktörleri Işığında Modern Arap Edebiyatına Giriş* (Bursa: Emin Yayınları, 2009), 80.

⁵ Abdullah İbrahim, *Mevsûati's-serdi'l-Arabî* (Dubai: Müessesetu Muhammed b. Râşid el-Mektûm, 1438/2016), 4/167; Yalar, *Modern Arap Edebiyatına Giriş*, 95.

⁶ Corcî Zeydân, *Târîhu âdâbi'l-luğati'l-Arabiyye*, haz. Şevkî Dayf (Kahire: Müessesetu Dâri'l-Hilâl, ts.), 4/208; Abdullah İbrahim, *Mevsûati's-serdi'l-Arabî*, 4/167; Mürüvvet Türken Çakır, *XIX. ve XX. Yüzyıl Arap Edebiyatında Tarihi Roman Mısır, Suriye, Lübnan Örneği* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019), 84, 85.

⁷ Asiye Çelenlioğlu, *Modern Mısır Edebiyatı ve Mısır Romanı*, *International Social Sciences Studies Journal*, 6/56, (2020), 514.

⁸ Rahmi Er, “Roman”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2008), 35/166, 167.

Hadîsu İsâ bin Hişâm'ı hem neoklasik edebiyatın önünü açma hem de batı tarzı romanın yaygınlık kazanmasına karşı bir hamle olarak değerlendirilmiştir.⁹

Mahmûd Hayrat'ın (öl. ?) daha çok geleneği koruyabilme amacıyla kaleme aldığı *el-Fetâtu'r-Rıffıyye* ve *el-Fete'r-Rıffî* adlı iki romanı¹⁰ ile Corcî Zeydân'ın (öl. 1914) Arap ve İslâm tarihinin çeşitli evrelerine yönelik onlarca romanı modern Arap romanının ortaya çıkması ve gelişmesinde etkili olmuştur.¹¹ Yazar ve gazeteci Selîm el-Bustânî'nin (öl. 1884) 1870'li yıllarda önce *el-Cinân* dergisi daha sonra el-Cenne ve el-Cuneyye gazetelerinde tefrika olarak yayımladığı sanatsal öğelerden uzak romanlar ise telif döneminin ilk ürünleri arasında gösterilmiştir.¹²

Mahmûd Hayrat, Selîm el-Bustânî ve Corcî Zeydân'ın öncülük ettiği bu çağır, Arap coğrafyasında sanatsal romanların ortaya çıkmasının zeminini oluşturmuştur. Mısırlı gazeteci ve düşünür Muhammed Hüseyin Heykel'in (öl. 1956) 1909-1911 yılları arasında yazdığı ve 1913 yılında "Mısrî Fellâh" takma adıyla yayımladığı pastoral, romantik, realist, sosyal ve psikolojik unsurlar içeren *Zeyneb* adlı romanı Mısır'da, Yemenli gazeteci ve yazar Muhammed Ali Lokman'ın (öl. 1966) Aden kentini merkeze aldığı ve 1939 yılında yayımladığı *Se'îd* adlı romanı ise Yemen'de sanatsal anlamda modern Arap romanının başlangıcı kabul edilmiştir.¹³

Aslında Yemen'de, ülkenin gerek Arap kültürü gerekse Batı dünyasından uzak kalmasına neden olan coğrafi konumu nedeniyle özellikle sanatsal ve estetik düzeyde modern edebiyata dair hareketlilik, Mısır, Lübnan, Suriye gibi diğer Arap ülkelerin biraz gerisinde kalmıştır.¹⁴ Buna rağmen Muhammed Ali Lokman'ın adı geçen romanından sonra 2009 yılına kadar onlarca kadın ve erkek yazar tarafından tarihsel, polisiye, hiciv ve film senaryosu türünde 135 roman kaleme alınmıştır.¹⁵

Son zamanlarda siyasi ve ekonomik buhranların yol açtığı zorlukların yanı sıra ülkenin 2014 yılı sonundan bu yana tanık olduğu çatışma ve savaşların, kültürel ve edebî yön ile yayıncılık ve yazarlık hareketi de dâhil olmak üzere her alanda son derece trajik koşullara neden olduğu inkâr edilemez; ancak bu durum Yemen romancılığında niteliksel veya niceliksel anlamda büyük bir gerilemeye neden olmamıştır. Çünkü insan onuruyla bağdaşmayan olaylara siyasi istikrarsızlık da eklenince, Yemen edebiyat sahası, gerek dini düzene gerekse hâkim siyasete karşı çıkan yeni yeni yazarlara tanık olmuştur. Bu yazarlar arasında, özelde Yemen'in, genelde Arap toplumunun trajik meselelerine atıfta bulunduğu birçok hikâye ve romanın yazarı Ahmed Kâsım el-'Arîkî de yer almaktadır.

Makalede, Arîkî'nin *Yevme mâte's-Şeytân* adlı romanındaki kadın karakterler, romanın dramatik aksiyonu ve entrik kurgusu bağlamında ele alınarak yazarın, Arap toplumunun hiyerarşik düşünce yapısına yönelik eleştirileri saptanmaya çalışılmıştır. Romanın geniş özetinin de yer aldığı makalede son on beş yılda Yemen edebiyat sahasında var olan Arîkî'nin edebî kişiliğine de yer verilerek yayımlanmış olan bazı eserleri kısaca tanıtılmıştır. Böylece, Yemen edebiyatına dair akademik çalışmaların sınırlı olduğu ülkemizde, yazarın söz konusu eseri özelinde modern Yemen romanına dikkat çekilmesi hedeflenmiştir.

⁹ Abdülmelik Murtad, *Fî nezariyyeti'r-rivâye* (Kuveyt: Âlemü'l-Marife, 1998), 25; Ahmet Kâzım Ürün, *Modern Arap Edebiyatı* (Ankara: Çizgi Kitabevi, 2018), 67; Roger Allen, "Edebiyat Tarihi ve Arap Romanı", çev. Faruk Çiftçi, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6 (2005), 133, 134.

¹⁰ Şevkî Beder Yusuf, *er-Rivâyetu ve'r-Rivâiyûn: Dirâsâtu fî'r-rivâyeti'l-Mısrıyye* (İskenderiye: Müessesetu Havres ed-Düveliyye, 2006), 57.

¹¹ Ahmed Şevkî Abdüsselâm Dayf, *el-Edebü'l-'Arabıyyü'l-mu'âşır fî Mısr* (Kahire: Mektebetu'd-Dirâsâti'l-Edebiyye, 1961), 188; Asiye Çelenlioğlu, Abdurrahmân eş-Şarkâvî'nin Romanlarında Toplumsal Eleştiri (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016), 44.

¹² Yalar, *Modern Arap Edebiyatına Giriş*, 93; Rümeyza Bakır Dayı, *Modern Lübnan Edebiyatında Nesir*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018), 107.

¹³ Recep Çinkılıç, *İhsân Abdü'l-Kuddûs'un Romanlarında Kadın İmaji* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014), 9; Roger Allen, "Edebiyat Tarihi ve Arap Romanı", 134; Yusuf Köşeli, *Çağdaş Yemen Romanında Başlıca Temalar*, *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, 9/25, (Mart 2016), 840.

¹⁴ Köşeli, "Çağdaş Yemen Romanında Başlıca Temalar", 840, 841.

¹⁵ İbrahim Ebû Tâlib, *Bibliyoğrafye's-serd fî'l-Yemen* (Yemen: Vizâretü's-Sekâfe, 2010), 208;), Ahmed Kâsım el-'Arîkî vd. *er-Rivâyetu fî'l-Yemen: tecdîdün ve tecrîbun* (Yemen: Dâru 'Anâvîni Books, 2022), 257.

1. Ahmed Kâsım el-'Arîkî ve Yayınlanmış Bazı Eserleri

Ahmed Kasım Ali el-'Arîkî 1958 yılında Yemen'in Taiz şehrine bağlı Hayfân ilçesinde doğdu. Taiz'deki eş-Şehîd Abdurrahman Mehyûb Enam Okulundaki temel eğitiminin ardından San'a'da bulunan Cemal Abdünnâsir Okulu'nda lise eğitimini tamamladı. 1987 yılında Pakistan'ın Multân kentindeki Behâüddîn Zekeriyâ Üniversitesinden eczacılık lisansını aldı. Sonrasında Yemen'e dönen Arîkî önce şehir hastanesinde tıbbî malzeme departmanı müdürü, sonra San'a'daki Anne ve Çocuk Sağlığı Merkezinde idarecilik yaptı. Daha sonrasında Ulusal Onkoloji Merkezine tayinini istedi. Hâlâ adı geçen merkezde görev yapmaktadır.¹⁶

Yemen Yazarlar ve Edebiyatçılar Birliği'nin üyesi olan Arîkî, roman yazmaya yönelmeden önce edebiyat kariyerine makâmeler, şiir ve hikâyelerle başlamıştır. Yakın zamanda henüz yayımlanmamış olan *Bâhûtun yefrisu* adlı romanıyla Yemen Muhammed Ahmed Abdülveli Edebiyat Ödülü'nü kazanmıştır. Arîkî'nin edebî gelişimine tesir eden faktörlerin başında ülkesinin siyasî olayları ve düşünce hareketleri gelir. Bu yüzden onun roman ve hikâyeleri birtakım meraklı olaylar dizisinin ötesine geçmektedir.

Arîkî, eserlerinde salt bir takım ilginç olaylar aktarmakla yetinmez; bunlar aracılığıyla tarihî, kültürel, felsefî, dinî, sosyal ve ideolojik yaklaşımlara doğrudan ve dolaylı olarak atıfta bulunarak bir yandan eserlerine anlamsal derinlik kazandırırken, diğer yandan aktardığı olay örgüsünün sebep-sonuç bağlantısıyla okuyucunun hayatın gerçekleriyle olan temasını canlı tutar. Son birkaç yıldır Yemen edebiyat sahasında ismi sıklıkla duyulan Arîkî, özellikle roman yazımı noktasında üretken bir yazar olarak tanımlanabilir. Çoğu romanında tasavvuf ve felsefeyi harmanlayarak savaş ve çatışmaların çirkin yüzünü oldukça insancıl bir düzeyde eleştirerek Yemen romanını, tasavvuf ilhamına ve onun anlatılarında kullanılmasına yönlendiren yazarların başında gelir. Aşağıda kısaca tanıtılan çalışmaları, yayımlanmış başlıca eserleridir.

1. Makâmâtü'l-Arîkî (مقامات العريفي): Yazarın yayımlanmış ilk çalışmasıdır. Hiciv eleştirisi içeren ilginç bir anlatım tarzıyla Yemen ve ötesinin sosyal hayatı ve siyasetinden bahseden elli makâmeden oluşur. Yöneticiler, seçim ve terör ile ilgili olan makâmelerinde alaylı bir üslubu tercih eden yazar, sağlık ahlak ve eğitim ile ilgili makâmelerde daha sade bir dili tercih etmiştir. 239 sayfa olan eser Sana'daki Merkezi İbâdî li'd-Dirâse ve'n-Neşr tarafından 2006 yılında yayımlanmıştır.¹⁷

2. Galţetu kalem (غلطة قلم): Kısa öykü koleksiyonu olan eserde otuz tane öykü üç ana başlık altında aktarılmıştır. 2012 yılında San'a'daki Merkezi İbâdî li'd-Dirâse ve'n-Neşr tarafından yayımlanmıştır. Çağdaş insanın kaygılarının ve onun sahip olduklarıyla olan meşguliyetinin irdelendiği eserde dolandırıcılık, yolsuzluk ve her türlü ikiyüzlülükten uzak, düzgün bir yaşam arzusu, birçok karakterler üzerinden tasvir edilmiştir.¹⁸

3. Kurâtü's-selc (كرات السج): 2017 yılında Sana'daki Merkezi Mektebeti Dâl Yayınevi tarafından İngilizce çevirisiyle birlikte yayımlanmıştır. Çeviriyle beraber 190 sayfa olan eser, Arap-İngiliz mirasının karışık kısa hikâyelerinden oluşur. Yemen halk masalının geleneksel anlatım ruhunun korunduğu eserde on altı kısa öykü yer alır. Yazar, tarihin çarpıcı deneyimlerinin ürünü ve hikmet dolu bir miras olarak halk hikâyelerinin yok sayılmasının tehlikelerine işaret eden mesajlar vermeye çalışmıştır.¹⁹

4. Ta'riye (تعريه): Yemen toplumunun derinliklerine inen bir romandır. 2018 yılında Sana'daki Nâdi'l-Kıssa Yayınevi tarafından yayımlanmıştır. Yazar, örf ve adetlerin eleştirisi aracılığıyla cehaletin, mitlerin ve efsanelerin egemen olduğu, aynı zamanda değerlerin yozlaştığı bir toplumda gerçekliği eleştirel bir dille ifade edebilmiştir. Romanın felsefî, mistik, varoluşçu ve reformist bir boyutu vardır. Romanda özellikle bilim kurgu, delilik, erotiklik, beden dili ve zihin okuma temaları ön plana çıkmaktadır.²⁰

¹⁶ Ahmed Kâsım el-'Arîkî, *Galţetu kalem* (Sana: Dâru'l-Kitâb: Merkezi İbâdî li'd-Dirâseti ve'n-Neşr, 2012), 101; a. mlf. *Kurâtü's-selc* (Sana: Merkezi Mektebeti Dâl, 2017), 194; Ayrıca Bk. <https://www.hindawi.org/contributors/72836424/> (Erişim 2 Eylül 2023).

¹⁷ Bk. Ahmed Kâsım el-'Arîkî, *Makâmâtü'l-'Arîkî* (Sana: Merkezi İbâdî li'd-Dirâse ve'n-Neşr, 2006), 9-227.

¹⁸ Bk. Arîkî, *Galţetu kalem*, 10-100.

¹⁹ Bk. Arîkî, *Kurâtü's-selc*, 14-190.

²⁰ Bk. Ahmed Kâsım el-'Arîkî, *Ta'riye* (Sana: Nâdi'l-Kıssa, 2018), 7-216.

5. **Zurbetü'l-Yemenî (زربة اليمنى)**: 130 sayfa olan roman 2018 yılında Müessesetu Hindâvî Yayınevi tarafından elektronik olarak yayımlanmıştır. Yemen lehçesine ait birçok terimin dipnotta açıklayan yazar, Yemen toplumunun yaşadığı olayları, savaşları, devrimleri ve karşılaştığı sorunları, mizah yeteneği, ezberlediği halk masalları, bilmeceler ve şakalar konusundaki bilgisinden dolayı sohbetleri sevilen Zürbe adıyla canlandırdığı karakterin ağzından anlatmıştır.²¹

6. **Da'vetü'l-ḥuḳûl (دعوة الحقول)**: 2019 yılında Sana'daki Merkezi Mektebeti Dâl Yayınevi tarafından yayımlanmıştır. 105 sayfadan oluşan divanda toplumsal ve siyasi konuların merkeze alındığı 42 lirik şiir yer alır. Yazarın popüler yaşam ve kültüre olan ilgisini ortaya koyduğu divandaki şiirleri amaç bakımından çeşitlilik arz etse de özellikle Yemen kırsalının pitoresk (resimsi) doğasına karşı duyduğu hayranlık eserdeki en belirgin tema olarak karşımıza çıkmaktadır.²²

7. **Zuhru'l-ğarâm (زهر الغرام)**: 2020 yılında Birleşik Arap Emirlikleri'nin Füceyre kentindeki Dâru Râşid tarafından yayımlanmıştır. İki bölüm şeklinde kaleme alınmıştır. İlk bölümde yazar, Yemen toplumunun geleneksel sınıfında ikinci sırada yer alan Habibüddin adındaki bir adamın ötekileştirilmeye maruz kalan Zührü'l-Ğarâm'a olan gerçek ve samimi aşkı ile Zührü'l-Ğarâm'ın çektiği acı ve sıkıntıları beş kısım halinde ele alıyor. Yedi kısma ayrılan ikinci bölümde de kocasının ailesiyle karşı karşıya gelişini alan yazar kocasının ölümünün bile ona ve çocuklarına acımaya aracılık edemediğine vurgu yaparak trajik gerçekleri ana ve ikincil karakterler aracılığıyla işlemiştir.²³

8. **Yevme mâte'-ş-Şeytân (يوم مات الشيطان)**: 2022 yılında Kahire'deki Hindâvî Yayınevi tarafından elektronik olarak yayımlanmıştır. Kötülük, barbarlık, bencillik, ikiyüzlülük, yalan, kin ve nefret duygularından arınmış cennet gibi bir dünya tasviri yapılan romanda, şeytan, insanların saldırgan, kötü ve şehvetli arzularından başka bir şey değildir. Romanın başkarakteri Mervan'ın hayal dünyasındaki maceraları, hastanedeki komadan uyanıp tüm yaşadıklarının bir rüyadan, bir kehanetten ya da gelecekle ilgili bir öngörüden başka bir şey olmadığını keşfedene kadar devam eder.²⁴ Makalede romanın geniş özeti de aktarıldığı için burada içeriği hakkında daha fazla detaya yer verilmemiştir.

9. **Sîretü'l-keleb Kûbî (سيرة الكلب كوبي)**: Romanın elimizdeki pdf formatında herhangi bir yayınevinin ismi ve yayım tarihi bulunmamaktadır. Yazar, Kubi adındaki bir köpeğin dilinden insanlardaki geri kalmışlık, kötülük ve suç dürtülerini yargılamıştır. Romanın olay örgüsü, Abdurrahim adında bir adamın Kubi tarafından ısırılması ve tedavisini ihmal etmesiyle başlar, Kubi'nin ruhunun, Abdurrahim'in ruhunu ele geçirerek onu hiçbir insanın daha önce bulunmadığı bir dünyaya götürmesiyle devam eder. Nihayetinde tarifsiz bir bunalıma giren Abdurrahim parasız, pulsuz kalır, psikolojik krizler geçirir ve şehrin ıssız sokaklarında kaybolur.

Kaleme aldığı eserlerine binaen Arîkî'nin, insanın bugününü ve yarınını, sorunlarıyla, mücadelesiyle ve zorlu kaderiyle cesur ve yalın bir dille okuyucuya aktararak onun huzurunu ve mutluluğunu merkeze koyup lehine olabilecek tüm uygulamaları savunan bir kişiliğe sahip olduğu anlaşılmaktadır. Başka bir ifadeyle eserlerinde, dünyada kardeşliğin, dostluğun ve barışın hâkim kılınarak, şiddetin ve her türlü aşırıcılığın reddedilmesi fikri ön plana çıkmaktadır. Nitekim *Yevme mâte'-ş-Şeytân* romanının son sayfasına gelen okuyucu sanki içindeki birçok bencillik dürtüsünün yok olduğunu, onların yerine yaşam, huzur, sevgi, iyimserlik ve parlak bir gelecek hayalinin filizlendiğini hisseder.

2. Romanın Geniş Özeti

Hûsî milisler ile Yemen ordusu arasındaki çatışmaların şiddetlendiği bir günde kendisi de bir ordu yanlısı olan Mervan Nacî, evinin yakınlarına düşen bir bombanın ardından bilincini kaybeder ve gözlerini, bazen perilerin gizemli dünyası, bazen gerçek cennet bazen de geleceğe dair bir düşün

²¹ Ahmed Kâsım el-'Arîkî, *Zürbetü'l-Yemenî* (Kahire: Müessesetu Hindâvî, 2018), 7-131.

²² Ahmed Kâsım el-'Arîkî, *Da'vetü'l-ḥuḳûl* (Sana: Merkezi Mektebeti Dâl, 2019), 5-98.

²³ Ahmed Kâsım el-'Arîkî, *Zührü'l-ğarâm* (Birleşik Arap Emirlikleri Füceyre: Dâru Râşid, 2020), 5-235.

²⁴ Ahmed Kâsım el-'Arîkî, *Yevme mâte'-ş-Şeytân* (Kahire: Müessesetu Hindâvî, 2022), 9-124.

yansımaları şeklinde tanımladığı bir hayal âleminde açar. Şaşkınlıkla etrafına bakınırken, saçları omuzlarına sarkmış olan yedi güzel kadın görür ve onları cennet hurileri zanneder. Kadınların karşısına çıkarak kendisini tanıtır; ama kadınlar onu görmezler. O esnada başkaları tarafından bedeninin görülmediğini ve sesinin de işitilmediğini anlar ve çok üzülür.

Kadınların önüne türlü içeceklerle dolu kadehler ve ömründe hiç görmediği meyvelerin bırakıldığını gören Mervan onların büyüleyici güzelliklerini hayranlıkla seyretmeye başlar. Akşam olunca dairesel bir araç kadınların bulunduğu yere iniş yapar, onları aldıktan sonra gözden kaybolur.

Mervan, kış ve yaz meyvelerinin bir arada yetiştiği bahçede bir ağacın altında dinleniyorken gerçek dünyasındaki karısı Hamide, oldukça korkmuş bir halde “Çocuklar! Babanız öldü” diye bağırmağa başlar. Çocukları Ömer, Selim, Sâlim, Nebîl ve Fatma aceleyle babalarının yanı başında toplanırlar. Büyük bir acı içinde yaklaşık yarım saatin ardından evlerinin yakınından geçen bir nakliye aracının kasasında babalarını hastaneye götürürler. Büyük bir marketi işleten diğer çocukları Ali ve Muaviye ile kızının nişanlısı Münir de haberi alır almaz hastaneye giderler, ama beklemekten başka yapacakları bir şey yoktur.

Uzun bir süre hastanede kalan Mervan bir türlü iyileşmez. Yoğun bakım servisinde görev yapan bir hasta bakıcı tarafından farklı ilaçların alımı bahane edilerek dolandırılan aile bunun farkında değildir. Nihayetinde çocuklar, her geçen gün artan masrafları da düşünerek babalarını hastaneden çıkartıp eve götürürler.

Bedeni, morarmış ve beslenmesi için vücuduna gıda enjekte edilen Mervan, evinde adeta bir ölü gibi yatağındaiken ruhu hayal âlemindeki bahçede dinlenmektedir. Bahçede geçirdiği üçüncü günün sonunda bulunduğu yeri daha iyi tanımak için daha önce gördüğü yedi güzel kadınla gitmeyi aklına koyar. Gün batımından önce kadınların bulunduğu yere aniden inen aracı görünce onlarla birlikte araca biner. Araç, küçük sayılabilecek bir bahçenin hemen yanında bulunan oldukça yüksek bir kulenin 20. katının balkonuna iniş yapar. Kadınlarla birlikte Mervan da araçtan iner. Evdeki duvarların ve içindeki mobilyaların belli aralıklarla renk değiştirdiğini görünce bir hayli şaşırır. Evde Kerim Nurin (كریم نورین) adında kendisine benzeyen ama vücudu tüysüz bir adamın olduğunu da fark eder. Kerim’in yedi güzel kadınla birlikte yaşadığını gören Mervan kıskançlık hissine kapılır; bir bedene sahip olmadığı için hem çok üzgün hem de kızgındır.

Gece yarısına doğru odasında uyuyan Kerim’in nefesini dinleyip nabzını kontrol eder. Bir ruhtan ibaret olduğu için kendisine benzeyen bu adamın bedenine yerleşmeyi düşünür. Derin bir uyku halinde olan adamın göbek deliğinin üstüne atlayan Mervan onun vücuduna yerleştiğini hisseder ve ertesi günün öğle vaktine kadar derin bir uykuya dalar. Uykusundan uyandıktan sonra çok mutludur. Zira onun da artık bir bedeni vardır.

Sabahleyin, Kerim’in ortadan kaybolmasının verdiği mutlulukla Burovsi adındaki evin hizmetçisinden giyebileceği kıyafetler ister. Burovsi şaşkınlığını belli etmeden ona elbiselerini getirir. Mervan, Kerim’in elbiselerini giyer ve heyecanlı bir şekilde kadınların eve dönmesini bekler. Akşam eve dönen kadınlar, terden sırlıklam olan Mervan’ı gördüklerinde tuhaf bir şeyler olduğunu anlarlar ve ondan bir cevap beklerler. Bunun üzerine Mervan başına gelenleri teker teker anlatmaya başlar. Kıskançlık, öfke, kibir ve bencilliğin, bilim insanları tarafından geliştirilen aşılarda tedavi edildiği bu âlemde mükemmel bir toplum oluşturulduğu için bu durum kadınların çok da umurunda olmaz; ama insansı bir robot olan evin hizmetçisi Burovsi, Mervan’ın Kerim beyin yerine geçtiğini asla kabullenmez.

Kadınlar, Mervan’ın anlattıklarına binaen, insansı bir robot olan Doktor Ferner ve Başhekim Profesör Mari tarafından muayene edilmesinin iyi olacağını düşünerek onu hastaneye götürürler. Doktor Ferner muayene sonrası, “Bu adam Kerim Nurin değil. Zira genleri Kerim’in genlerinden tamamen farklı. Ayrıca bencilliğin ve kıskançlığın tedavisi için geliştirilen aşılarda da yaptırmamış” der. Doktor Ferner’in bu raporu sonrasında Başhekim Profesör Mari, Mervan’ın derhal bu çağın aşılarda yaptırmaması gerektiğini söyler.

Mervan, bencilliği yok eden aşının ilkini yaptırdıktan sonra hayatında hiç uyumamış gibi derin bir uykuya dalar. Öğleden sonra, kaynağını bilmediği bir sevinç duygusuyla uyanır. Akşam onu kontrol etmek için gelen Profesör Mari'yi boynuna atarcasına karşılar ve şöyle söyler: “Bana verdiğiniz bu aşı neymiş böyle? Kendimi bambaşka biri hissediyorum.”

Ertesi sabah tekrardan aşılama odasına götürülür ve kendisine dürüstlük dozu enjekte edilir. Dördüncü günün sabahında Mervan'ın vücudundan doku örneği alan Profesör Mari kromozomları incelediğinde özgecil genin en yüksek seviyeye çıktığını, bencil genin ise en düşük seviyelere indiğini görür ve aşılardan gösterdiği etkiden memnun kalır. Mervan'ın artık taburcu edilmesi gerektiğini kadınlara bildiren Profesör Mari, içlerinden adı Mariana olan kadına Mervan'ın düşüncelerinin, beynine yerleştirilen biyolojik bir çip aracılığıyla gözetilmesi gerektiğini söyler; ayrıca ona Mervan'ın düşüncelerinden olumsuz etkilenme olasılığını da anlatır.

Kendisine yapılan aşılarda hayal âlemindeki topluma adaptasyonu sağlanan Mervan son derece mutludur. Her güne ayrı bir neşe ve enerjiyle başlayan Mervan'ın gerçek dünyasındaki aile fertleri ise ondan umudu kesmek üzereler. Bir tek annesi Gusûn oğlunun yanı başından ayrılmaz. Her gece seccadesinin üzerine kibleye dönük oturur ve oğlu Mervan'a şifa vermesi için Allah'a yalvarır. Ayrıca vücut yaralarından yayılan ve günden güne artan kokuya rağmen bütün gün yanında kalan tek kişi de odur. Torunları arasında yaşanan anlaşmazlıkların miras ile ilgili olduğuna emin olduğu için, “babamız artık iyileşmez, birkaç güne ölür” şeklindeki söylemlerine de çok sert karşılık verir.

Karısı Hamide, doktorun tavsiye ettiği yemekleri titizlikle hazırlayıp kocasını beslemek için elinden geleni yapmaktadır. Dul ve iki çocuğu bulunan kızı Fatma'nın nişanlısı Münir de Yemen'deki savaş ve çatışmalardan dolayı dert yanmakta ve aileye evlilik bahsini açmak için fırsat kollamaktadır. İki çocuğa sahip olmasına rağmen kurbanları gençler olan savaşın sürdüğü bir esnada babası aracılığıyla bulunabilecek yaşlı birisi hariç, ona bağlı kalacak ve yaşı da yaşına uyacak bir koca bulamayacağını farkında olan Fatma, Münir'in sevgisinden şüphe duymamakta; ama babası iyileşmeden de evliliği düşünmemektedir. Buna rağmen Münir'in ısrarlarına dayanamayıp ailesini ikna eder ve kısa bir süre sonra Münir'le evlenir.

Her şeye rağmen büyük bir azim ve kararlılıkla yuvasını kuran Fatma buruk bir sevinç yaşıyorken diğer âlemdeki babası Mervan'ın hafızası seyrek aralıklarla kadınlar tarafından kontrole tabi tutulur; fakat her seferinde erkek egemenliği altında narsisizmin kölesi olmuş birey ve toplulukların neden olduğu kaos, şiddet ve çatışma sahnelerine tanık olurlar. Bu dehşet verici hafıza sahneleri Mervan'ın Kerim Nurin'in yerine geçtiğini kanıtla da evin hizmetçisi Burovsi'yi ikna etmez. Bu yüzden Mervan'ı, evin huzurunu bozmakla suçlar ve aşılardan düzenli bir şekilde yapmayanlar ya da kendilerinde aşı etkisi azalanlarla birlikte İstisnai Ada'ya (جزيرة الشواد) sürgün edilebileceğini hatırlatır.

Mervan, evin içinde, belli bir odanın tavanında asılı bulunan ve uzaktan kumandayla çalıştırıldıktan sonra kendisini “rehber” olarak tanıtan siyahî ve Çinlilere benzeyen bir adamın spektrum şeklinde ortaya çıktığını ve sürekli olarak dinler arası benzerliklerden, büyük filozoflardan ve beşeri din kurucularından söz etmesine öfkelenirse de zamanla alışmaya başlar. Gerçek dünyasında olduğu gibi bu âlemde de benimsediği inanç doğrultusunda hareket etmek istediği için yedi kadınla birlikte aynı evde yaşamayı uygun bulmaz ve sadece dört kadınla nikâhlanabileceğini diğer üçünü de cariye olarak kabul edebileceğini kadınlara anlatır. Kıskançlık denen bir illetin bulunmadığı bu âlemdeki kadınlar Mervan'ın isteğini kabul edip bölgedeki aile kurma yetkisine sahip olan yargıcı çağırırlar. Yargıç, Mervan'a, “Seni dört kadınla yani Mariana, Ferdana, Serena ve Rihana ile evlendirdim, Farah, Sina ve Naris adındaki diğer üç kadını da sana cariye olarak hediye ettim” der ve böylece Mervan'ın isteği gerçekleşmiş olur.

Zaman geçtikçe Mervân, kadınların erkeklere bakma yükümlülüğünü, soyda anneyi temel alan bir düzenin varlığını ve insanların klonlandığını öğrenir. Bunlara eski dünyasına ait ataerkil geleneği ütöpik dünyasına dahil edememenin stresi de eklenince ara ara öfke belirtileri gösterir; ama Burovsi'nin daha önce söz ettiği İstisnai Ada'ya sürgün edilmemek için bu halini gizli tutar. Aslında Mariana, Mervan'ın

hissiyatlarından haberdardır; ancak ona olan sevgisi, yavaş yavaş öfke ve nefret virüsüne yakalanma olasılığı artan Mervan'ı korumaya sevk eder. Bu yüzden insanların davranışlardan sorumlu olan yetkililere haber vermez ve böylece mükemmel dünyasındaki ilk hatasını işlemiş olur.

Bir sabah kadınlar işe gittikten sonra kimseye görünmeden dolaşmanın nasıl bir şey olduğunu merak ettiği için evdeki görünmezlik kostümlerinden birini giyip sokağa çıkar. Dört yaşında bir çocuk olduğunu düşündüğü ve adı Tosi olan küçük bir robotla karşılaşır. Tosi, küçük zeki çocuklar gibi Mervan'dan bilgi edinmeye çalışır. Mervan, küçük Tosi ile tanıştığı için çok mutludur. Ne zaman ona bir şey dese hemen ezberler. Birlikte eve geldiklerinde kadınlar ona, insan gibi yavaş yavaş öğrenip gelişen hatta hissedip düşünebilen robotların üretildiğini, Tosi'nin de bu robotlardan biri olduğunu haber verirler.

Bir gün öğle vakti Mervan Tosi ile birlikte şehirde yürüyüş yapmak için evden ayrılır. Yürüyüş esnasında Tosi'ye şunları söyler "Sen insan tarafından yaratıldın ve biz insanların yaratıcımız Tanrı'ya itaat ettiğimiz gibi sen de yaratıcına itaat etmelisin." Sonra, kısa sayılabilecek bir zamana rağmen on beş yaşındaki bir çocukla aynı algıya sahip olan Tosi'ye bu devirde neyden gücendiğini, dinden ve hukuktan ayrılmanın cezasının ne olduğunu anlatır.

Mervan'ın en fazla karşı çıktığı şey insanların klonlanmasıydı. Bunu ölüleri diriltmek olarak addeden Mervan, Ferdana'ya bu âlemden nefret ettiğini açıkça belirtir. Bu itirafın ardından Burovsi, kadınlara dönerek, "Siz insanlar duygusalsınız ve duygularınızla aptallık yapıyorsunuz. Geliştirilen aşuların başka dünyadan gelmiş bir insanı düzeltereğine nasıl inanırsınız? Bu adam öfke virüsünü bana da bulaştırdı. Onu pencereden atmak istiyorum. Bence o, şu anda kayıp olan Tosi'nin de ahlakını bozdu" diyerek Mervan'ın üzerine yürür. Birdenbire davranış kontrolü bürosunda görevli polisler ve sağlık ekipleri birçok cinayete karışmış olan Tosi'yi tutuklamak için evin etrafını sararlar. Bu arada Burovsi'yi Mervan'ı pencereden aşağı atmaya çalışırken görürler ve onun hareket mekanizmasını anında çöktürler.

Kadınlar, Tosi'nin yatak odalarında bulunan üç kadını öldürdüğü ve dördünü de yüzme havuzunda yaraladığına yönelik suç görüntülerini yayınlayan uydu kanallarını izlediklerinde şok geçirirler. Mervan ise içinden "Bravo! Doğru olanı yaptın Tosi!" der demez onun düşüncelerine vakıf olan Mariana, "Mervan'ı tutuklayın. Bu olaylara o neden oldu ve ben de cezalandırılmayı hak ediyorum, görevimi ihmal ettim" diyerek suçunu itiraf eder.

Polis, Tosi ve Burovsi'yi tutuklayıp Mervan'ın yanında kaldıkları sürece edindikleri olumsuzlukların etkisini ortadan kaldırmak ve onları yeniden programlamak için insansı robot hastanesine gönderir. Aynı şekilde Mariana dışındaki kadınları da Mervan'ın davranışlarından ve eski dünyanın felaketleri sayılan bencillik ve öfke virüsünden etkilenip etkilenmedikleri konusunda tıbbi muayene için hastaneye sevk eder. Mervan ve Mariana ise özel bir araçla İstisnai Ada'ya sürgün edilirler.

Bir gün, tıpkı gerçek dünyasındakine benzer bir pazarda dolaşan Mervan ve Mariana, tesadüfen Kerim Nurin ile karşılaşır. Mariana'yı tanıyan Kerim "Yanıma mı geldin aşkım?" diyerek ona sarılır ve adada bulunma nedenini şöyle özetler: "En son bir buçuk yıl önce evdeydim, geceydi ve ben uykuya dalmıştım. Göbeğimin üzerine bir taş düşmüş gibi hissettim. Çıplak bir şekilde uyandım. Vücudumdan sıyrılmıştım sanki. Yanınızda uyuyakalmış bedenimi izledim ve kendimi iki tane görünce neredeyse aklımı kaybedecektim. Kötü bir ruh bedenimi ele geçirmiş gibi sokağa çıktım, önümde yürüyen bir adamın güldüğünü görünce ona tokat atıp dövdüğüm için davranış bürosunda görevli polisler tarafından tutuklanarak adaya sürgün edildim." Sonra Mervan'a bakar ve Mariana'ya, "Bana benzeyen bu adam da kim?" diye sorar. Mariana, Mervan'ın hikâyesini olduğu gibi anlatır. Buna sinirlenen Kerim Mervan'ı bıçaklamak için elini havaya kaldırdığı anda Mervan birdenbire ortadan kaybolur.

O sırada annesi Gusûn Mervan'ın odasında uyur vaziyettedir. Uyandığında Mervan'ın ten renginin koyu pembeden açık pembeye döndüğünü ve yaralarından akan irinin de durduğunu fark eder. Mutlu ve heyecanlı bir şekilde odadan çıkarak gelini Hamide'yi çağırır. Tekrardan odaya dönen Gusûn, oğlunu ağzından solunum cihazını çıkarmış ve sağ işaret parmağını hareket ettirmeye çalışırken görür ve yüksek sesle "Oğlum iyileşti" diyerek sevinç çığlıkları atar.

Ertesi gün Mervan, tüm ailesine rüyasını gördüğü şekliyle anlatır. Her biri bu rüyayı kendi düşündüğü ve inandığı tarzda yorumlar. Kimi, onun gördüklerini, acısını rahatlatmak ve erdem dünyasını aramak için aklın canlandırdığı romantik bir hayal olarak tanımlarken kimi de Danyal Peygamber'in başına geldiği gibi geleceğe dair bir rüya olduğunu söyler.

3. Romandaki Kadın Karakterler

Kadının toplumsal konumuna ilişkin bakış açısı, çoğunlukla yazarın bilgi birikimine, içinde büyüdüğü ve yaşadığı sosyal, politik, kültürel ve ekonomik çevreye bağlı olarak değişkenlik gösterse de modern Arap romanında gerek ana karakter gerekse yan karakter olarak her zaman yer alan kadınlar, genelde bireysel ve kolektif mesajların aracı yapılarak yazarın edebî ve insani vizyonunu yansıttığı ayna mesabesinde değerlendirilmişlerdir.²⁵ Bu vizyon Yemenli yazar Ahmed Kâsım el-'Arîkî'nin *Yevme mâte'-Şeytân* adlı romanında da gözlemlenmektedir. Başkarakter bir erkek olsa da her iki dünyasındaki kimi kadınlar romanın odak noktası konumunda olup yazarın amaçladığı düşünce ve duyguları ifade etmek için seçtiği karakterlerdir.

3.1. Gusûn (غصون)

Gusûn, romanın başkarakteri Mervan'ın annesidir. Ona hamileyken bir kız çocuğu dünyaya getirdiği takdirde dışlanmaktan korkan Gusûn çocuğu erkek doğunca, doğumu gerçekleştiren yaşlı kadına "Babası ona Mervan adını vermişti" diyerek bu halde bile kocası Naci Müdhiş'in isteklerini düşünen bir kadındır.²⁶ Naci Müdhiş, ilk karısı altı yıllık evliliklerinden sonra hamile kalmadığı için ikinci evliliğini Gusûn ile yapmış ve güzelliğine rağmen Mervan doğduktan dört yıl sonra ondan ayrılmıştır. Gerekçesi ise oğlunun beyaz tenli olması ve bir gece evlerinde misafir kalan Abdülfettah adındaki bir adama benzemesidir.²⁷

Husiler ve Yemen ordusu arasındaki çatışmaların şiddetlendiği bir günde evinin yakınına isabet eden bir bombadan sonra komaya giren oğlunun iyileşmesinden asla ümidini kesmeyen Gusûn, hem babalık hem de annelik yaptığı Mervan'ın sefil çocukluğunu hatırladığında sessizce ağlamaktadır. Oğlunu tek başına büyütebilecek irade ve azme sahip olan Gusûn, ona dini terbiye vermeyi de ihmal etmemiş, köyün imamı Said Ali'den Kur'ân okumayı öğrenebilmesi için camiye göndermiş ve on iki yaşına gelince müezzinlik yapacak düzeye gelmesini sağlamıştır.²⁸

Karşılaştığı tüm sıkıntılara tek başına göğüs germek zorunda kalmış ve dünyasını âdeta oğlu Mervan üzerine kurmuş olan Gusûn, ona her zaman ilk günkü gibi şefkat ve korumacı duygularla yaklaşan fedakâr, cefakâr, merhametli ve sabırlı bir kadındır. Doktorları karamsarlığa iten ve tanısı konulamayan koma durumunun geçici olduğunu düşünmesindeki yegâne sebep, oğlunun dudaklarındaki gülümsemedir. O nedenle uzun zaman hastanede kalan oğlunun eve götürülmesi yönündeki söylemlere ısrarla karşı çıkar. Dindarlık anlayışının oluşumunda ise geleneksel normlar ve kümülatif kültürün etkisi çok barizdir. Kısacası yanlış bir din algısına sahiptir. Oğlunun iyileşebilmesi için eve şeyh, büyücü ve ruh çağırıcı getirtmesi onun bu yanlış din algısının rutinleşmiş tezahürleridir.²⁹

Gusûn'un, aile içi düzeni sağlamada hatırı sayılır bir ağırlığı bulunmaktadır. Bu yüzden eline bastonunu alarak zaman zaman miras anlaşmazlığına düşen torunlarına, "Babanız ölüm döşeğindeyken siz evde kavga mı ediyorsunuz? Mirastan söz etmeye utanmıyor musunuz? Siz de erkek misiniz aptallar?" diyerek onların miras kavgasına müdahale eder. Kadınların annelik duygusunun kutsallığı ile doğru bilgi eksikliklerini fırsat bilerek onları dolandırmaya çalışan din tüccarlarına inanmaması gerektiğini ifade eden torunlarının uyarılarını görmezden gelen Gusûn, dul ve çocuklu olmasının yanı sıra iyi bir talibi olmasına rağmen oğlu iyileşmeden torunu Fatma'nın evlenmesini de istememektedir.³⁰

²⁵ Aysel Ergül Keskin, "Arap Romanında Kadın İmgesi", *Sosyal Bilimler Dergisi*, 3/ 9, (Aralık 2016), 558.

²⁶ Arîkî, *Yevme mâte'-Şeytân*, 37, 38.

²⁷ Arîkî, *Yevme mâte'-Şeytân*, 43, 74.

²⁸ Arîkî, *Yevme mâte'-Şeytân*, 43.

²⁹ Arîkî, *Yevme mâte'-Şeytân*, 74.

³⁰ Arîkî, *Yevme mâte'-Şeytân*, 61, 67, 75.

Gusûn'un evlenmiş, çoluk çocuğa karışmış oğlunun trajik bir şekilde komaya girmesiyle ağırlaşan hayat imtihanı mutlu sonla bitmiştir. Tüm benliğiyle iyileşmesini arzularak bakımını gönülden üstlenen ve muazzam bir sabır örneği gösteren Gusûn, oğlu komadan çıkınca hissettiği heyecan ve mutluluğa dayanamayıp baygınlık geçirmiştir.³¹ Her ne kadar romanın bütününde varlığı hissedilmese de genellikle anne sevgisinin içtenliği ve korumacılığı ile karşımıza çıkan Gusûn, özellikle duçar olunan hastalıklar bağlamında başvurulan ve dinle ilişkilendirilen kimi yanlış yöntemlerin dolaylı olarak onun üzerinden eleştirildiği önemli bir karakterdir.

3.2. Hamide (حميدة)

Hamide, Mervan'ın karısıdır. Patlamadan sonra çocuklarına korku ve panik içinde haber veren ve gerek hastanede gerekse evdeki bakım sürecinde hem çocuklarını teselli eden hem de kocasına karşı tüm sorumluluklarını yerine getiren sadık, aynı zamanda kıskanç bir eştir.³² Mervan'ın, hayal dünyasındaki kadınlarla girdiği sert diyalogların ardından bazen onu hatırlayıp kendi kendine dile getirdiği birtakım itiraflardan, belli aralıklarla kocasının şiddetine maruz kaldığı anlaşılmaktadır.³³

Kayınvalidesi Gusûn kadar sabırlı ve ümitli olmasa da³⁴ kocasının iyileşmesi için elinden geleni yapmaya gayret eden Hamide, onun paranormal ve mistik yöntemlerle şifa bulabileceğine inanmaktadır. O nedenle kayınvalidesinin eve çağırıldığı ve duyular ötesi âlemle ilişki kurduğunu ileri süren sözde büyücünün, semiz ve kara bir keçinin kesilerek Mervan'ın vücudunu onun kanıyla ovuşturulması gerektiği yönündeki tedavi önerisine olumlu yaklaşmıştır. Fatma'nın nişanlısı Münir'i arayarak kara bir keçiyi satın almasını tembihlemesi onun, rasyonel olmasa bile gelenekten gelen korumacı eş kimliğinin tezahürüdür.³⁵

Hamide, oğulları Ali ve Muaviye'nin süpermarketin idaresi konusundaki tartışmalarına da sık sık şahit olmakta ve aynı ana rahminden değillermiş gibi birbirleriyle zıtlaşan çocuklarının akıbeti hakkında sürekli endişe duymaktadır. Hatta kocası Mervan'ın iyileşmemesi durumunda hayat deneyimleri oldukça zayıf olan Ali ve Muaviye'nin babadan kalma miras yüzünden birbirlerini boğazlayacaklarını bile düşünmektedir.³⁶

Ailesinde meydana gelen bu sıkıntılara göğüs germeye çalışan ve hayat bir şekilde devam ediyor umuduyla şefkatli bir annenin duygusal tavırlarından geri kalmayan Hamide, dul kalmış kızı Fatma'nın daha fazla beklemesine gönüllü razı değildir. Bu yüzden babasının iyileşme sürecinin uzayabileceğini ve bu durumun kendisini olumsuz etkileyebileceğini belirtip kendi yuvasını tekrardan kurabilmeyi düşündüğünü söyleyen kızının bu kararını destekleyerek onu düğüne hazırlamıştır.³⁷

Toplumdaki hencins kıskançlığı da Hamide üzerinden irdelenmiştir. Kocasının evin günlük işlerine yardım etmesi için tuttuğu siyahi genç bir kızı, yaşı ilerlemiş bir hizmetçinin kendilerine daha uygun olacağını belirterek geri çevirmesi ilk kıskançlık belirtilerindedir.³⁸ Komşuları Hafsa Hanım'la konuşan Mervan'a gözlerini oyacak şekilde bakması ve başka bir kadınla evlenmesi halinde onu öldürüp hayvanlara yem edeceğine dair yemin etmesi,³⁹ ataerkil bir toplumda yaşayan her kadının kullanabileceği cümleler değildir. Bazen somut bir gerçeğe dayanmayan başka bir ifadeyle kapıldığı duygusal tepkinin tesiriyle kendisinin kurguladığı bir olayın parçası yaparak anlamsız kıskançlık belirtileri de göstermektedir. Nitekim yoğun bakım odasındaki kocasının kimi zaman tenasül uzvu hareketliliğini ve

³¹ Arîkî, *Yevme mâte's-Şeytân*, 122.

³² Arîkî, *Yevme mâte's-Şeytân*, 94.

³³ Arîkî, *Yevme mâte's-Şeytân*, 89.

³⁴ Arîkî, *Yevme mâte's-Şeytân*, 101, 115.

³⁵ Arîkî, *Yevme mâte's-Şeytân*, 84.

³⁶ Arîkî, *Yevme mâte's-Şeytân*, 71, 72.

³⁷ Arîkî, *Yevme mâte's-Şeytân*, 90.

³⁸ Arîkî, *Yevme mâte's-Şeytân*, 28.

³⁹ Arîkî, *Yevme mâte's-Şeytân*, 52.

yüzündeki tebessümü endişeyle karşılayarak doktorlara kocasının perilerle ilişkisi olabileceğini söylemesi kendi kendine kurguladığı senaryolara gerçekten de inandığını düşündürmektedir.⁴⁰

Romanda, aile bireylerini, toplumsal cinsiyet rollerinin gerektirdiği şekilde güvende ve bir arada tutmak için kayınvalidesi Gusûn gibi çabalayan Hamide, bir eş olmanın getirdiği zorunlu yükümlülükler ile bir anne olmanın duygusal dürtüleri arasında ruhsal sıkışıklık yaşayan bir kimlikle karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzden yazar tarafından farkındalığın oluşturulmasına aracılık eden bazı toplumsal mesajların iletilmesinde başvurulan karakterlerin başında gelir.

3.3. Fatma (فاطمة)

Fatma, Mervan'ın dul kalmış kızıdır. Nadir ve Sami adında iki küçük çocuğu bulunan Fatma'nın kocası 2011 yılında Sana'daki Tağyîr Meydanı'nda gerçekleştirilen bir protesto yürüyüşünde katledilmiştir.⁴¹ Hiçbir zaman yalnızlıktan yakınmayan Fatma, şehirde düzenlenen tüm kadın gösterilerinde boy göstermekte ve aile içi konuşulan siyasi meselelerde kendi fikrini oldukça sert bir şekilde açıklamakta herhangi bir sakınca görmemektedir. Dul kalmış olması, amcasının oğlu Münir ile nişanlanmasındaki nedenlerden biri olsa da yegâne saik, ikisi arasındaki ideolojik fikir birliğinden kaynaklanan sevgidir.⁴²

Fatma'nın belirgin özelliklerinin başında hayata dair kendi kararlarını verememiş, istediklerini gerçekleştirememiş ve her zaman kalıbına sıkıştırılmaya mahkûm edilmiş kadınlardan ayrı bir görüntü çizmesi gelmektedir. Evde huzursuzluğa neden olup miras konusunda sürekli kardeşi Ali ile tartışan ve rejime yakınlığıyla bilinen erkek kardeşi Muaviye'yi eleştirme noktasında hiçbir tereddüt göstermemesinin ardında onun mücadeleci kişiliği yatmaktadır. Babasının durumunu diğer kardeşlerinden daha fazla dert edinen Fatma, bir yandan müsait zamanlarda doktorlarla konuşup onların tavsiyelerine kulak vermekte, diğer yandan üç yıl önce nişanlandığı Münir'in evlenme yönündeki ısrarlarını nazik bir dille cevaplamakta ve aynı zamanda bu konuyu aile fertleriyle istişare etmekten çekinmemektedir.⁴³

Romanda, Gusûn ve Hamide karakterlerinde kadının erkeğe göre biçim almakla varlığını koruyabileceği düşüncesi ile öteden beri miras olarak alınan yanlış gelenek ve görenekler tarafından kontrol edilebilirlikleri net iken Fatma karakteriyle entelektüel, sosyal ve politik hareketlerden tamamıyla kopuk olmayan bir kadın imajı çizilmiştir.

3.4. Profesör Mari (البروفيسور ماري)

Profesör Mari, Mervan'ın ruhen bulunduğu hayal dünyasındaki Kerim isimli adamın bedenine yerleştikten sonra evde sergilediği tuhaf hareketler sonucunda onun tedavisini üstlenen bir Psikolog ve şehir hastanesinin başhekimidir.⁴⁴ İnsansı bir robot olan Doktor Ferner'in Mervan'ı muayene ettikten sonra hazırladığı ön raporu dikkate alan Mari, Mervan'ın son derece kötü bireysel narsisizmini dizginlemek için derhal bu çağın aşısını yaptırtmasını kararlaştıran komiteye de başkanlık etmektedir.⁴⁵ İleri düzey teknolojik cihazlarla Mervan'ın hafızasındaki acı tatlı tüm anılarının dev bir ekrana yansıtılmasında da görev alan Mari, kimi görüntülerde onun cinayet ve hırsızlık gibi suçlara bulaştığını gören kadınların tepkileri sonrasında psikolog kimliğinin tecrübesiyle ortalığı sakinleştirmektedir.⁴⁶

Hastanedeki tedavi sürecinde duygusal zekâya sahip insansı robot olduğunu bilmediği bir hemşirenin, içindeki dürtüleri hissetmesine şaşırın ve şaşkınlığını “Şeytandan Allah'a sığınırım” demekle dışa vuran Mervan'ın bu ifadesi karşısında Şeytan'ın ne olduğunu soran Mari, hafızasındaki tüm çirkinliklerden haberdar olduğu için onun gerçek dünyasına ilişkin dinî yaşantısından söz etmesini

⁴⁰ Arîkî, *Yevme mâte's-Şeytân*, 60.

⁴¹ Arîkî, *Yevme mâte's-Şeytân*, 11, 12, 23.

⁴² Arîkî, *Yevme mâte's-Şeytân*, 27.

⁴³ Arîkî, *Yevme mâte's-Şeytân*, 53, 54, 61, 66.

⁴⁴ Arîkî, *Yevme mâte's-Şeytân*, 28.

⁴⁵ Arîkî, *Yevme mâte's-Şeytân*, 35.

⁴⁶ Arîkî, *Yevme mâte's-Şeytân*, 37.

ikiyüzlülük olarak değerlendirir.⁴⁷ Ardından, inançlı bir insanın vicdanlı ve ahlaklı olması gerektiğini, gelecek nesillere huzurlu, sağlıklı ve daha yaşanabilir bir dünya armağan etmenin dinin temel hedeflerin başında geldiğini hatırlatır⁴⁸ ve sahip olduğu din algısının, amacına ulaşmak için her yolu meşru saymakla aynı olduğu anlamına gelebilecek eleştiriler yöneltir.⁴⁹

Mervan'a, bilim insanlarının kültürel evrimin bir sonucu olarak kromozomlardaki genetik haritanın incelenmesine yüzyıllar harcadıklarını, DNA kromozomundaki genlerin pozitif yönde değiştirildiğini, bencilliğin başkası uğruna kendini feda eden özgecil gen lehine zayıflatıldığını ve doğumundan sonra çocuğa bencilliği, çirkin narsisizmi öğretecek kimsenin bulunamadığı bir toplumun inşa edildiğini uzun uzadıya anlatıp onu yeni dünyası hakkında bilgilendiren Profesör Mari bu yönüyle onun adaptasyon sürecini kolaylaştırmaya çalışan bir terapist pozisyonundadır.⁵⁰ Öte yandan Profesör Mari, Mervan'ın geçmişiyile bugünü arasında bir mücadele içinde olduğunu fark eden tek doktordur. Bazen onu eski fikirleriyle baş başa bıraksa da asıl amacı, gerçek dünyasında her türlü insanlık dışı muamelelerin hem şahidi hem de öznesi olmuş Mervan'ı âdeta bir yeryüzü cennetini andıran yeni dünyasına alıştırmaktır.⁵¹

Romanda, başkalarının varlığını kendi varlığına hizmet etmediği sürece gereksiz gören, devlet toplum ve ailedeki bütün güç ve otoritenin erkeğin elinde olduğuna inanan, ayrıca dini sadece öte dünyayla ilişkilendirip ferdi veya toplumsal olarak içinde bulunulan durumdan daha ideal olana doğru yükselme hedefi olmayanlara yönelik eleştiriler, saygın karakterli Profesör Mari'nin ağzından dile getirilmiştir.

3.5. Mariana (مريانا)

Mariana, Mervan'ın hayal dünyasındaki eşlerinden biridir. İş dünyasındaki varlığının yanı sıra bazen evin temel ihtiyaçlarının temini için çarşıya çıkılacaksa aileye ait mekik şeklindeki aracın şoförlüğünü de yapmaktadır.⁵² Ruhunun Kerim'in bedenine yerleştiğine ilişkin itirafından sonra hastaneye götürülen Mervan'ın bencillik ve dürüstlük aşlarına ne yönde tepki vereceğini biyolojik çip vasıtasıyla kontrol edip isteklerini yerine getirmekte, eski benliğiyle mücadele içindeki zihnini rahatlatmak adına Profesör Mari gibi özellikle onu yeni dünyasının iklim, yönetim ve eğitim düzeniyle alakalı bilgilendirmektedir.⁵³

Mariana, Mervan'ın, sadece yeni dünyasıyla olan bağının güçlendirilmesiyle değil, aynı zamanda eski dünyasının yanlışlarından uzaklaştırılmasıyla da ilgilenmektedir. Ona, önceki dünyasında ahlak, adalet, iyilik, merhamet ve sevgi gibi erdemlerden yoksun bile olsa inançlı olmaları halinde ölümden sonra cennetle mükâfatlandırılacakları kesinmiş gibi hareket eden birey ve toplulukların hayatı yaşanmaz hale getirdiğini söyler. İnsanların, tıpkı yeni dünyasında olduğu gibi bedeninin ve ruhunun arzularını uzlaştırıp eksiklik ve bıkkınlıktan arındırılmış bir sevgiyle cennetin lezzetlerine ulaşabilecekleri görüşündedir.⁵⁴ Bilim insanları tarafından geliştirilen aşlarla mükemmelliğe ulaşıldığına inanan Mariana, dünyada barış ve sevgi içinde yaşama duygusunun dinle değil bilimle sağlandığını Mervan'a ispatlamaya çalışmaktadır.

Diğer kadınlardan daha fazla Mervan'la zaman geçiren Mariana, Mervan'ın düşüncelerini gözlemlerken onun barbar dünyasından miras aldığı bencillikten etkilenebileceği endişesini de taşımaktadır. O nedenle Mervan'ı gözetlediği kadar aynı zamanda kendisini de kontrol eden ikili bir karakter sergilemektedir.⁵⁵

İçinde bulunduğu bu gizemli dünyası hakkında neredeyse her gün yeni yeni şeyler öğrenen Mervan'ın, insan benzeri robotların üretilmesine, canlıların DNA'sına müdahale edilmesine ve birçok biyolojik varlığın klonlanmasına karşı çıktığını bilen Mariana, ilk başlarda bunun geçici bir durum olduğunu düşünerek onu ifşa etmemeyi seçmiş ve mükemmel dünyasındaki ilk hatasını işlemiştir.

⁴⁷ Arîkî, *Yevme mâte's-Şeytân*, 40.

⁴⁸ Arîkî, *Yevme mâte's-Şeytân*, 38, 39.

⁴⁹ Arîkî, *Yevme mâte's-Şeytân*, 40, 41, 44.

⁵⁰ Arîkî, *Yevme mâte's-Şeytân*, 87, 88.

⁵¹ Arîkî, *Yevme mâte's-Şeytân*, 93.

⁵² Arîkî, *Yevme mâte's-Şeytân*, 46.

⁵³ Arîkî, *Yevme mâte's-Şeytân*, 50, 52, 65, 83, 97, 100.

⁵⁴ Arîkî, *Yevme mâte's-Şeytân*, 68, 75.

⁵⁵ Arîkî, *Yevme mâte's-Şeytân*, 83.

Mervan'ın yaptırdığı aşıların etkisini yitirdiği fikri gerek diğer kadınlar gerekse evin hizmetçisi Burovsi tarafından ortaya atıldığında ise üstlendiği gözetmenlik görevinin amacına ters düşen savunmalarla bu hatasını devam ettirmiştir.⁵⁶

Uzun süre ortalıktan kaybolan Tosi'nin Mervan ile arkadaşlık yaptığı süre içerisinde ondan olumsuz etkilenip masum insanları öldürdüğüne ilişkin haberlere sevinen Mervan'ın bu son hareketini görmezden gelmeyen Mariana, onunla birlikte kendisinin de tutuklanması gerektiğini yetkililere haber vererek hem etik hem de yasal yükümlülüğünü yerine getirmiştir.⁵⁷

Romanda, yeni dünyanın mükemmelliğine rağmen bulaşıcı narsisizmle baş edemeyerek gerçeklik ve duygusallık arasında bir ikilem yaşayan Mariana, daha çok yazarın yüzeysel dindarlık, kalitesiz ve liyakatsiz yönetim ile ilgili düşüncelerinin sözcülüğünü yapan karakter niteliğindedir.

Sonuç

Şüphesiz ki her düşünce sistemi kendisini daha iyi gösterebilecek birtakım yöntemleri beraberinde getirir. Belli kitlelere mesaj verme noktasında okuyucular için en çok tercih edilen edebiyat türlerinden olan romandan yararlanma da bu yöntemlerden biridir. Nitekim İslam ile Batı, medeniyet ile ilkelik, aşırılık ile ılımlılık arasında tasvir edilen dönemlere denk gelen Arap yazarların roman yazma amaçlarının başında çeşitli olayların tartışılmasının yanı sıra dini, siyasi ve sosyal tabuların hâkim olduğu çevreyle yüzleşmek ve okuyucunun mevcut önemli konulara dair farkındalığını teşvik etmek gelmektedir. Yemen'de kimlik bunalımını, geleneksel din anlayışını, iktidar mücadelelerini ve en önemlisi savaş ortamının yıkıcı etkilerini görmezden gelmeyen Ahmed Kâsım el-'Arîkî bu amaç için çabalayan yazarlardandır. Bireysel ve kolektif eleştirileri ile birlikte diğer insanların nasıl bir toplum için çabalamaları gerektiğine ilişkin samimi önerilerini, başka eserlerinde olduğu gibi imgeler, metaforlar, metonimler ve retorik gibi sanatsal dil araçlarını nadiren kullandığı *Yevme mâte'-ş-Şeytân* adlı romanında kurguladığı Gusûn, Hamide, Fatma, Profesör Mari ve Mariana adındaki kadın karakterler aracılığıyla iletmeye çalışmıştır.

Romanın başkarakteri Mervan'ın annesi olan Gusûn ile Gelini Hamide çocuklarıyla anne sevgisinin enginliği çerçevesinde ilişki kuran ideal bir anne profiline sahiptirler. Bununla birlikte her ikisinde de yazarın romanın farklı bölümlerinde vurgusunu yaptığı yanlış geleneksel eğilimler dikkat çekmektedir. Ancak aile ve kamusal yaşamın alışlagelmış uygulamalara bağlı dinî yönelimleriyle İslâm'ın şifa kavramına yüklediği anlamın dışına çıkarak çareyi okuyup üflemede gördüğü için kandırılmaya müsait en belirgin karakter Gusûn'dur.

Toplum ve gerçeklik konusunda yazarın düşüncelerinin yansıtıldığı diğer bir kadın karakter Fatma'dır. Birtakım niteliklerin yokluğundan dolayı eve hapsolmayan, ayrıca ersiz ve yalnız kalma korkusu bulunmayan bu karakterle hangi coğrafyada bulunursa bulunsun kadının öz güven sahibi olmasına dönük mesajlar verilmiştir.

Mervan'ın hayal dünyasında öne çıkan kadınlardan Profesör Mari ve Mariana karakterleriyle de adil ve demokrat bir toplumun inşasında bilimin mutlak doğruluğu fikri ön plana çıkmaktadır. Öte yandan işledikleri suçları din perdesiyle gizlemeye çalışan göstermelik dindarlar ile toplumun meşrû haklarına kulak tıkayan yönetimlerin bencillik hırsı da bu iki karakter üzerinden eleştirilmiştir.

Kısacası, romanda, Mervan'ın gerçek dünyasındaki kadın karakterlerin en belirgin nitelikleri, fedakârlık, merhamet, geleneğe boyun eğme, saflık, cehalet, rejim karşıtlığı ve öz güven iken hayal dünyasındaki kadınların öne çıkan özellikleri yöneticilik, iyimserlik, yükümlülük ve pozitivist yapı şeklinde özetlenebilir.

⁵⁶ Arîkî, *Yevme mâte'-ş-Şeytân*, 111-113, 118.

⁵⁷ Arîkî, *Yevme mâte'-ş-Şeytân*, 120.

Bazı diyaloglarda rastlanan egemen sistemlerin eleştirisi siyasi bir roman olduğunu düşündürse de yazarın bir takım bilimsel, eğitimsel veya ahlaki konuları öne çıkararak topluma veya hedef kesime yön veren bir vizyon sunması hasebiyle eğitici roman türüne daha yakındır.

Kaynakça | References

- Arîkî, Ahmed Kâsım. *Maḳâmâtü'l-'Arîkî*. Sana: Merkezi İbâdî li'd-Dirâse ve'n-Neşr, 2006.
- Arîkî, Ahmed Kâsım. *Ġâltetu ḳalem*. Sana: Merkezi İbâdî li'd-Dirâse ve'n-Neşr, 2012.
- Arîkî, Ahmed Kâsım. *Kurâtü's-selc*. Sana: Merkezi Mektebeti Dâl, 2017.
- Ahmed Kâsım el-'Arîkî, *Ta'riye*. Sana: Nâdi'l-Kıssa, 2018.
- Arîkî, Ahmed Kâsım. *Zürbetü'l-Yemenî* Kahire: Müessesetu Hindâvî, 2018.
- Arîkî, Ahmed Kâsım. *Da'vetü'l-ḥuḳûl*. Sana: Merkezi Mektebeti Dâl, 2019.
- Arîkî, Ahmed Kâsım. *Zühri'l-ğarâm*. Birleşik Arap Emirlikleri Füceyre: Dâru Râşid, 2020.
- Arîkî, Ahmed Kâsım. *Yevme mâte's-Şeyḫân*. Kahire: Müessesetu Hindâvî, 2022.
- Arîkî, Ahmed Kâsım vd. *er-Rivâyetu fi'l-Yemen: tecdîdün ve tecrîbun*. Yemen: Dâru Anâvîni Books, 2022.
- Abdümelik Murtad. *Fî nezariyyeti'r-rivâye*. Kuveyt: Âlemü'l-Marife, 1998.
- Allen, Roger. "Edebiyat Tarihi ve Arap Romanı". çev. Faruk Çiftçi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 6, (2005), 129-150.
- Bakır Dayı, Rûmeysa. *Modern Lübnan Edebiyatında Nesir*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018.
- Corcî Zeydân. *Târîhu âdâbi'l-luğati'l-'Arabiyye*. haz. Şevkî Dayf. 4 Cilt. Kahire: Müessesetu Dâri'l-Hilâl, ts.
- Çakır, Mürüvvet Türken. *XIX. ve XX. Yüzyıl Arap Edebiyatında Tarihi Roman Mısır, Suriye, Lübnan Örneği*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.
- Çelenlioğlu, Asiye. "Modern Mısır Edebiyatı ve Mısır Romanı". *International Social Sciences Studies Journal*. 6/56, (2020), 510-517.
- Çelenlioğlu, Asiye. *Abdurrahmân eş-Şarkâvî'nin Romanlarında Toplumsal Eleştiri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016.
- Çinkılıç, Recep. *İhsân Abdu'l-Kuddûs'un Romanlarında Kadın İmajı*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014.
- Ebû Tâlib, İbrahim. *Bibliyoğrafye's-serd fi'l-Yemen*. Yemen: Vizâretü's-Sekâfe, 2010.
- Er, Rahmi. "Roman", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 35/166-167. Ankara: TDV Yayınları, 2008.
- İbrahim, Abdullah. *Mevsûati's-serdi'l-'Arabî*. 9 Cilt. Dubai: Müessesetu Muhammed b. Râşid el-Mektûm, 1438/2016.
- Köşeli, Yusuf. "Çağdaş Yemen Romanında Başlıca Temalar". *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*. 9/25, (Mart 2016), 837-868.
- Karabela, Nevin- Ekşi, Feyzettin. Arap Edebiyatında Tarihi Romanın Ortaya Çıkışında Milliyetçilik Düşüncesinin Etkisi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22, (2015), 185-202.
- Keskin, Aysel Ergül. "Arap Romanında Kadın İmgesi". *Sosyal Bilimler Dergisi*, 3/ 9, (Aralık 2016), 544-566.
- Moran, Berna. *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.
- Öztürk, Emine. "Romanın Toplumsal Bilgi ve Deneyim Kaynağı Olarak Niteliği Üzerine Bir Sorgulama". *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 38/2, (2021), 491-507.
- Şeyyâl, Cemâleddin, *Târîhu't-terceme ve'l-ḥareketi's-seḳâfiyye fi 'aşri Muḥammed 'Alî*. Mısır: Dâru'l-Fikri'l-'Arabî, 1951.
- Şevkî Beder Yusuf. *er-Rivâyetu ve'r-Rivâiyûn: Dirâsâtun fi'r-rivâyeti'l-Mışriyye*. İskenderiye: Müessesetu Havres ed-Düveliyye, 2006.
- Şevkî Dayf. *el-Edebü'l-'Arabiyyü'l-mu'âşır fi Mısr*. Kahire: Mektebetü'd-Dirâsâti'l-Edebiyye, 1961.
- Ürün, Ahmet Kâsım. *Modern Arap Edebiyatı*. Ankara: Çizgi Kitabevi, 2. Basım, 2018.
- Yalar, Mehmet. *Hazırlayıcı Faktörleri Işığında Modern Arap Edebiyatına Giriş*. Bursa: Emin Yayınları, 2009.
- <https://www.hindawi.org/contributors/72836424/> (Erişim 2 Eylül 2023).